

Disputatio medica inauguralis de petechiis ... / [Johann Philipp Förtsch].

Contributors

Förtsch, Johann Philipp, 1652-1732.
Major, Johann Daniel, 1634-1693.
Universität Kiel.

Publication/Creation

Kilonii : Literis Joachimi Reumanni, 1681.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/knuf8dqe>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

ΣΥΝ ΘΕΩ

DISPUTATIO MEDICA
INAUGURALIS

DE

PETECHIIS,

Quam

JUSSU ET AUTHORITY

Gratiosissimi FACULTATIS MEDICÆ
COLLEGII

IN ILLUSTRIS CHRISTIAN.

ALBERTINA HOLSATORUM

Sub Præsidio

JOH. DANIELIS MAJORIS,

VRATISLAVIENSIS,

PRO LICENTIA

Summum in Arte Medica Gradum impetrandi

*Publicæ Philiatrorum ventilationi**exponit*

JOHANNES PHILIPPUS Förtsch/

Werthemia Francus.

*Die Octobr. in loco, horisque consuetis,**Anno MDC LXXXI.*

KILONI,

Literis JOACHIMI REUMANNI, Typogr. Acad.

1681.

I. N. 7.

PEtechiarum Naturam, B. L. paucis hisce pagellis pro viribus enucleatam exhibere animus est, macularum scilicet illarum purpurearum, hisce in oris quotannis ferè maximum timorem incutientium, cum febre tali, quam Campanella ipse non pro remedio, sed morbo gravissimo habiturus sit.

Contendit hic *l. 7. medic. c. 2. art. 1.* nullam febrem esse morbum, sed remedium contra morbos. Quantum bone Deus paradoxon ! Ipse quidem Hippocrates teste Joh. Ant. van der Linden *in Sel. med. Ex. 6. §. 59.* octies salutem arcessit à febre, in aphorismis, sæpiùs alibi, & testatur experientia, eam quandoque remedii Naturam induere, præsertim in affectibus soporosis, spasmo, tetano &c. Sed ex earum censu hanc nostram non esse patebit ex sequentibus : hæc enim

Intimas sæva vorat
Penitus medullas, atque per venas meat
Visceribus ignis mersus & venis latens,
Ut agilis altas flamma percurrit trabes.

ut Senecam Hippolyto a. 2. de amore loquentem huc transferam,

Ignis hic microcosmicus quo mitior sub favillis quasi latens, externo quidem aspectu videtur, eò magis comes ejus individuus, malignitas scil. in vitæ thesaurum furit, spiritus prostermit, atque vires exhaurit. Cujus rei causas unà cum remediis investigaturus DEUM benignissimum, qui nos percutit & sanat, ardentibus invoco precibus, mentem mihi dirigat & calamum, quo morbi obscuri clare detegam vestigia ad mortem & celeriter & certò plerumque ducentia.

§. I.

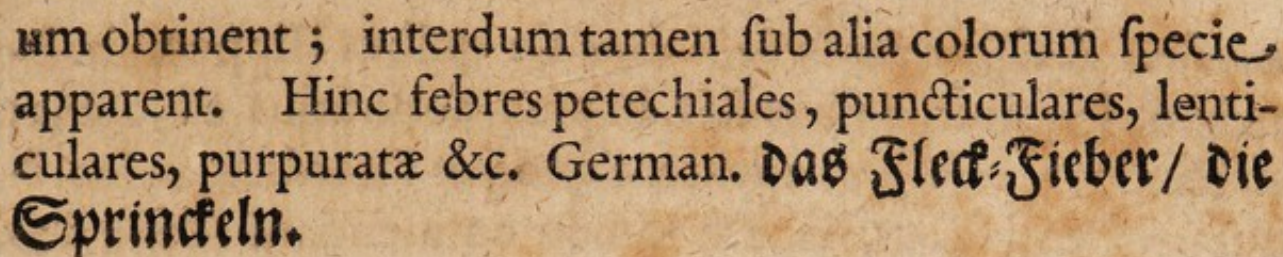
Petechiæ, licet nihil aliud sint quàm maculæ istæ purpureæ in febribus pestilentibus & malignis in toto corpore præcipue in lumbis, pectore & dorso apparentes, Synechdochicâ tamen quadam locutione subintelligitur febris ipsa, quemadmodum variolarum, morbillorum & aliorum affectuum nomina usurpari cernimus, dum pravam valetudinem ab eo, quod potissimum in sensus incurrit, denominamus.

§. II.

Dicuntur *petechiæ* quasi *pestichia* à peste, cujus naturam ratione veneni & contagii æmulantur. Quod nomen Itali ipsis primùm indidere. Scribit enim Fracastorius 1505. & 1528. in Italia has febres primùm apparuisse, & antiquis incognitas fuisse.

§. III.

Vocantur vulgò etiam *puncticula*, quia punctibus aut morfibus pulicum similes sunt. *Lenticula* à similitudine lentium. *Purpura*, quia utplurimum colorem purpureum

Notandum tamen, prædicta nomina interdum non-nihil generalius sumi, nempe pro omnibus maculis puli-cum morfibz similibz, etiam iis, quæ solùm à sanguinis fervore & naturæ robore oriuntur, quas Hippocrati notas fuisse, & peculiari nomine à Zac. in *obs. admir. l. 3. obs. 14. Culiculares* febres vocari, testatur Jonston. in *Syntagm. p. 3. l. 2. tit. 7. cap. 2.* quarum exempla quædam habet Forest. *l. 6. observ.* Ita & purpuræ vox interdum significatione, quadam generalissima omnes maculas rubeas, etiam in cæ-teris malignis aut non malignis, præsertim in morbi pro-gressu interdum apparentes denotat, v. gr. quando in In-fantibus à lacte calidiori oriuntur, ubi elewantur & extube-rant pori cutis, cum rubore, instar cutis anserinæ; Lipsien-ses & finitimi Saxones vocant purpuras.

Petechiæ quando apparent cum symptomatibus infra notandis, juxta Riverium febris pestilentis indicium præbent certissimum, hinc ψ & δ pestis, Semipestis non immeritò dicitur hæc febris.

Quamvis quidam putent, Græcis has febres olim incognitas fuisse, alii tamen dicunt, has maculas esse illa.

πανόπων ἀναδείγματα & ἐκθύματα de quibus Hippocr. in Epidem. loquitur, quibus Riv. in prax. contrarius est, ajens: ea Hippocr. ἐκθύματα apparere quoque interdum in febribus pestilentialibus, habere tamen eminentiam & esse de genere tumorum, qui ad suppurationem vel exulcerationem quandoque deveniunt. Quod quidem de quibusdam locis Hippocr. verum est, ast maculas quæ fullonem Phreneticum 8. die cum gravissimis symptomatibus invaserant l. 5. Epid. non immeritò ad petechias refert Jonstonius. Puto igitur hunc morbum esse unum ex istis, qui & nobis & veteribus fuit familiaris, formam tamen suam quodammodo mutavit, & nunc sub alia specie se prodit, adeo ut novus putetur. Tripliciter enim novi morbi dici possunt 1. modo prædicto 2. si nullo prorsus modo in regione quadam antea grassati fuerint 3. qui alibi quidem deprehensi, apud nos autem nunquam visi, tandem verò ad nos inveci, ut optimè notat Sebizius in *Man. Med. pr. p. 9. c. 2.*

§. VII.

Lues pannonica quibusdam vocatur, quia in ea primum increbuisse dicitur; ast feбри potius Hungaricæ nomen hoc competit, quæ 1566. Maximiliano II. Roman. Imper. contra Solymannum exercitum ducente, immaniter primo quidem in Hungaria postmodum Viennæ & reliqua Europa sæviit.

§. VIII.

Ne autem in hisce nimis sim prolixus propius ad rem accedo & dico: (Definitio) *Petechias esse maculas cutis pu-*
li-

licum morſibus ſimiles , à ſanguine ob malignam ebullitionem coagulato productas & ad poros cutaneos effuſas, cum febre, aſt abſque pruritu & exulceratione. Petechialem, autem febrem dico eſſe febrim malignam, cum maculis inſute ut plurimum purpureis.

§. IX.

Ex malignarum cenſu eſſe, nemo jam dubitat, quamvis Pereda teſte Sennerto olim id fecerit , de qua re vid. *tract. de febr. p. m. 539.* Symptomatum vehementia, ſumma ægrorum ſtrages & magna contagii vis ſatis eam videntur demonſtrare. Imo non ſolùm maligna ſed & peſtilens dicenda , accuratè enim loquentibus hæc diſtinguuntur, poteſtque maligna eſſe quæ non ſit peſtilens, quamvis non vice verſa. Si enim febris exoriat, quæ plures in eadem regione degentes eodem fere ritu ſimul afficiat, quæ tamen decurſu ſuo vulgares leges obſervet & fere ſimili modo judicetur (niſi quod in aliquibus inſigni caco-chymia laborantibus, bubonum aut macularum apparentia, criſi interdum funeſta, & contagio in alios ſerpente malignitatis majoris ſigna prodiſſent) hæc minime peſtilens eſt, ſed, tantum febris maligna dicenda, juxta Willis. *de febr. c. 19.* Sin ſolito more non judicetur, vires ſine cauſa manifeſta nimis proſternat, contagioſa nimis ſit, ſicuti purpuratæ pleræque, peſtilentialis omnino dicenda.

§. X.

(Subj. Macul.) Exanthemata hæc quamvis teſte Fernelio *4. pathol. c. 3.* interiora viſcera occupare poſſint, æque ac variolæ & morbilli, cutis tamen externa potiffimum illa-

illarum sedes est. Erumpunt autem in partibus, per quas insigniores venæ & arteriæ transeunt, & quæ ab aere immunes sunt, hinc in facie non apparent, nisi maxima adsit materiæ copia, hinc res periculi plena est.

§. XI.

(Subj. feb.) De febre ipsa si nobis sermo est, cor omnium febrium principalem sedem primariò hic affici dicimus, nisi enim calor qualiscunque etiam ad cor redundet & exinde in totum corpus, nec Veteres nec moderni pro febre habent, minus autem principaliter ipsam Massam sanguineam, cujus particulæ Sulphureæ supra modum incalcescentes velut incendium concipiunt & venenatæ materiæ vi ad putredinem & plerumque tandem ad coagulationem tendunt.

§. XII.

(Subj. Causæ) Ista materia aut vapor venenatus non semper ab aere aut contagio oritur, sed à morbofo corporis apparatu interdum provenit, & diu ante in corpore latere potest tum in ventriculo, tum in epate & aliis visceribus, donec talem attingat malignitatis gradum & nobilissimo membrorum noxam communicet. Ne autem quis miretur, quod dicamus materiam venenatam diu ante in corpore latere posse, ipsi ostendimus tot & tanta venena etiam putrefactoria, quæ suapte Natura tam tarda sunt ut longo temporis decursu demum virus suum emittant, interea in corpore latitant exitialem moram gravissimis denique symptomatibus compensatura. Noto notius est, eò jam de-

devenisse curiosissimos quosdam in Gallia, ut veneno quasi momentum imprimere queant & imperare, quo vel post biennium & ultra suum furorem emittat. Si Galeno & ejus affeclis credimus sanguinem menstruum, semenque corrupta, diu sæpe latere & tandem venenata fieri, sicut *Gal. 6. de loc. aff. c. 8.* demonstrare conatur; quid obstat quo minus id fiat in materia dicta venenata.

§. XIII.

(Differentiæ) Patet igitur ex antedictis, non unius ejusdemque Naturæ esse febres petechiales, dum alia est ab aere & Contagio, ab internis causis alia; exinde distinctio in petechiales Epidemias & Sporadicæ oritur; Si enim ab aere, epidemiæ sunt plerumque ac plures simul invadunt, sin ab internis causis & morbofo corporis apparatu, sporadicæ sunt & solummodo unum aut alterum in toto regionis tractu corripunt. Ille plerumque maligniores & magis deleteriæ sunt hisce. Utriusque tamen iterum alia differentia est, ratione propriæ Naturæ & essentiæ. Sicuti enim pestis à peste differt, sic febris petechialis à febre petechiali.

§. XIV.

Ad quem autem cæterarum febrium censum hæc nostra referenda sit, à variis variè disputatur. Quidam putant dari petechiales Ephemeræ, Synochos, hecticas, &c. Ut verò paucis dicam, statuo ad solam continuarum & quidem ut plurimum putridarum classem pertinere, nullam enim intermissionem concedet veneni malignitas actu jam affligens, quamvis Neucranzius id se vidisse dicat,

putans tum labem in ignobilibus membris latere, & per intervalla affligere, sed non video, quomodo cum dispositione venenata, quæ in sanguine jam gliscit, possit consistere, præsertim dum ad coagulationem tendit : nisi quis dicat, malignitatem tum exiguam esse, febrem verò majorem. (habet enim tum malignitas tum febris suam latitudinem, suosque intensiōis gradus) Naturamque fortem materiam in uno paroxysmo adustam sufficienter foras expellere, quietamque manere M. S. donec à novo fermento nova excitetur fermentatio. Petechialem verò ephemeram dari, omninò dubito, nec concedo istas maculas, quas Nicol. Massa *tr. 1. de febr. pest.* in tali febre se observasse putat, pro veris petechiis habendas esse. Eodem modo cum Fernelio & Salio Diverso negare mallem dari Hecticas petechiales, quàm id cum Montano, Vallesio & Massa statuere nisi quis per similitudinem ita vocare velit ; Sequi verò posse Hecticam ejusmodi febres facile concesserim.

§. XV.

Ipsæ porro maculæ sunt vel majores vel minores; copiosæ vel paucæ, idque vel à copia & corruptione materiæ vel Naturæ robore ; omnia enim hæc prædictam quantitatem ita determinare valent, ut nullum certum prognosticum ab ea desumere liceat. Aliquando ait Riverius, sunt amplissimæ & partes integras occupant tumque partes rubore infectæ apparent, qui intra paucas horas sæpe evanescit, atque iterum revertitur, quasi per paroxysmos: dum febris suas patitur exacerbationes, in quibus sanguis ebulliens ad superficiem corporis exhalationes tenuiores emittit.

§. XVI.

§. XVI.

Ratione coloris variæ sunt : rubræ ut plurimum, quia sanguis purus malignæ hujus putredinis vitium plerumque concipit, adeo ut ad hunc analogiam quandam habere videatur, hinc speciosus ille macularum color, hinc effusæ hæmorrhagiæ narium, uteri, & quæ ex viscerum venis prodeunt dysenteria, juxta Neucranzium, qui observavit sanguineæ complexionis homines præ cæteris hoc morbo correptos fuisse. Rubræ igitur sunt, quando particulæ oleosæ in sanguine cæteris bene sunt commixæ. Ubi verò Sulphureæ præpollent, flavæ vel virides videntur, Lividæ verò & nigræ à sanguine nimis assato sæculento & terrestri oriuntur.

§. XVII.

Purpuræ proximam causam statuunt humorem putridum venenatis qualitatibus instructum ejusque partem tenuiorem coagulata dicunt expelli à facultate expultrice; quod ita concipio : Sanguine fermento quodam maligno infecto & nimis in vasis effervescente, inter deflagrandum particulæ Salinæ volatiles Sulphureis impurioribus implicatæ à reliqua massa separantur, atque à fermenti vi singulari tandem coagulantur, dum ad extimam cutim protruduntur; Quæ protrusio partim à Naturæ robore, causam morbificam subigentis, partim à malignitate materiæ Naturam irritantis, aut ut duobus verbis innuam Criticè vel Symptomaticè expelluntur. Illæ quidem apparent cum signis concoctionis die 7. aut 9. suntque potius

vitæ quàm mortis præcones, præcipuè si vires constant, respiratio salva, nec febris adeo vehemens sit. Voco hanc expulsionem Criticam, non quidem simpliciter, sed quia *ἀναλόγως* huc potest referri. Hæ vero purè symptomati-
cæ in principio statim erumpunt & magnum metum incutiunt; indicio enim sunt, venenum se statim explicare, & coagulationem inducere, quæ coagulatio non fit absque putredine præcedente.

§. XVIII.

Per putredinem autem nihil aliud intelligo quàm dissolutionem Massæ sanguineæ, ita ut particulae à se invicem secedant cum Spirituum vitalium deperditione. Veteres quidem putredinem & corruptionem sanguinis à veneno nobis imperceptibilem statuunt, & ratione modi & ratione causæ, putantque omnia venena occultâ sibi quæ specifica qualitate agere; hinc aliam esse corruptionem in variolis & morbillis, aliam in peste, aliam in morfu canis rabidi &c. Imò videtur sæpe venenatum miasma certam corporis partem peculiariter respicere, v. gr. quando in fe-
bri epidemia quadam plerisque angina, aut pleuritis, aut dysenteria, aut aliud grave Symptoma inducitur, ubi semina contagiosa tanquam specifica quadam designatione, semper eosdem fructus proferunt.

§. XIX.

Quid hac de re statuendum sit, mearum quidem non est virium decernere, cum negari nequeat, modum, quo in ejusmodi affectibus sanguis corrumpitur, non semper esse notum. Puto tamen multa occultis qualitatibus attri-

tribui, quæ ex manifestis sæpissimè possent explicari. Ple-
ræque malignarum febrium fermento quodam coagulante
pollent, imo pestis ipsa aliter non agit, quàm per sanguinis
& spirituum subitam coagulationem atque putredinem.
Hinc Simon Paul. in digr. de febr. mal. affirmat, sed in ve-
nis malignè ægrotantium sanguinem sæpe omnino concre-
tum reperiisse. Interdum etiam ad modum lactis sanguis
ceu per coagulum coire potest. Dicimus igitur efflore-
scentias purpureas esse sobolem coagulati sanguinis subti-
lioris ; Coagulatio unde ? à fermento maligno sanguini
extrinsecus advecto, aut intus nato, non tantum bellum in-
testinum in M. S. movente, augendo motum ejus ferment-
tativum, sed præterea, vi præcipitante & coagulante præ-
dito, uti jam dictum. Massæ particulas subtiliores hic pe-
culiariter affici, patet exinde, quia & citò fiunt & citò eva-
nescunt petechiæ suntque sine omni extuberantia pruritu
& ulcere, qua re moti quidam causam proximam vapo-
sam statuunt materiam, sed res eodem recidit, sive vapo-
sam materiam, sive partes subtiliores sanguinis statuas.
Cur autem ad suppurationem non tendunt ? Ratio hæc es-
se videtur, quia fermentum malignum participat de natura
salis alcalini. Pus autem ab acido proficisci dicitur.

§. XX.

Si ab aere & contagio non oriatur purpura, sed ab
interino humorum apparatu, hi in corpore nostro laten-
tes, antequam actu tam malignum vitium contrahant, an-
tecedentem causam constituunt. An vero & quomodo
talis humor in corpore generari & tam diu in corpore la-

tere possit paucis supra innui qui iis contentus non est, ad-
 eat Sennert. *in Instit.* l. 2. p. 2. cap. 12. Zacut. *libr. 1. med.*
princ. hist. 52. dub. 28. Neucranz. *de purpura cap. 8.* Om-
 nium sententias huc transcribere nec tempus nec insti-
 tuti mei ratio permittit. De contagio verò hic multa pos-
 sent adduci, sed rem paucis complectar. Notum est, u-
 numquodque corpus tum in statu naturali tum præterna-
 turali maximam halituum copiam emittere per poros cu-
 taneos, de qua re Sanctorius integrum conscripsit tracta-
 tum. Mediantibus hisce effluviis mirâ canes pollent ad
 indagandum sagacitate, nisi quis cum Corn. Conf. *pro-*
gymn. 1. p. m. 73. ad peculiarem quendam eorum sensum,
 nobis incognitum eandem referendam putet. Si igitur
 Massa sanguinea, tum quoad motum localem tum fermenta-
 tivum rite se habeat, effluvia illa etiam naturaliter se ha-
 bebunt, nec ullam noxam causabuntur; Si verò semina
 maligna in sanguine lateant, paulatim totam massam infi-
 cientia, illæ exhalationes etiam in minima copia aliis cor-
 poribus communicata, eundem ibi excitant tumultum ac
 in corpore, è quo exierant. Afficiuntque utplurimum,
 insensibiliter; interdum tamen odor quidam fracidus, na-
 res stimulans observatur. Porro ista communicatio fit
 aut mediatè aut immediatè. Mediatè quidem per aerem,
 immediatè per contactum corporeum, ut si quis vesti-
 mentis ejusmodi malignis seminibus refertis se vestiat, aut
 ægri corpus immediatè tangat. Hinc sæpe ratio sym-
 ptomatum deducenda videtur, si in illis magna diversitas
 appareat. Si enim per aerem communicatur contagium,
 potius id fit per inspirationem, quàm per transpiratio-
 nem,

nem , hinc cor & ventriculus & citiùs & graviùs afficiuntur, illud quidem per aerem attractum à pulmonibus, hic autem à vitiata saliva. Apparent tunc signa ventriculi maximè affecti , dum fermentum malignum cum saliva advectum ventriculi proprium statim destruit ejusque actiones pervertit.

§. XXI.

De Chymicorum fundamentis præter spiritus Salino Sulphureos arsenicalia & auri pigmentalia semina coagulatos fructus proferentia accusantium , hic non ero sollicitus , multò minùs de Cartesii particulis improportionatis aut Tachenianorum acido & alcali aliorumve opinionibus facile permittens ut suo quisque abundet sensu.

§. XXII.

Inter remotas causas Temperamentum occurrit, cujus nullum genus exemptum hîc est, imo quo salubrius, eò magis huic morbo obnoxium est : Dictum enim fuit supra , sanguinem puriorem malignæ hujus putredinis vitium plerumque concipere. Hinc videmus solâ sanguinei humoris prava corruptione petechias sporadicæ quotannis ferè, præcipuè circa autumnum hinc inde enasci , & juniores ut plurimum invadere ; hinc communis fama fert in tractu Eiderstadiensi plurimam mortalium partem in flore juventutis petechiis interire. An non commune dictærium maximè hic locum habet, quo quid ortu suo præstantius, eo facilius & deterius corrumpitur, quod etiam videmus in ovis, lacte &c.

§. XXIII.

§. XXIII.

Inter procatacticas aeri primus debetur locus, per quem & gravissimæ & frequentissimæ febres petechiales fiunt, & si ullibi certè hîc locum habet τὸ Ἰδίον Hippocraticum aeris scil. ambientis contagium vel per inspirationem communicatum. Qua ratione verò hic concurrat, in dubio est, cum ipse in se & sua Natura & omnis corruptionis expers sit. Paracelsistæ, & speciatim Severinus Id. Med. c. 12. p. mihi 145. Seminibus certis & proprietatibus omnia adscribit, dicens : *Impressiones & fructus cœlestes, non calefactione, humectatione, exsiccatione, refrigeratione morborum causæ fiunt, sed quia proprietates & tincturas trium principiorum introducunt Sulphureas, Mercuriales, aluminosas, acetosas, urticas manna potestatibus insignitas, lactucosas, papaverinas &c. caliditates, siccitates, humiditates, frigiditates, tanquam externæ signaturæ concurrunt & potestatum proprietatum ac tincturarum comites sunt & umbra.* In specie e. g. austrinam temporis anni constitutionem ait continere proprietates Sulphureas, Mercuriales, interdum arsenicales, auri pigmentales, & prout ejusmodi tincturæ leviores aut graviores fuerint, eò leviora vel graviora oriri symptomata, ubi non parum conferat, si confluentiam & hospitalem locorum societatem invenerint, vel impotentiam balsami innati & peregrinis impressionibus jam imbuti.

§. XXIV.

Hæc non omnino rejicienda sunt, nam nec Medici dogmatici qualitatibus primis omnia adscribunt, statuunt enim

enim Aerem vitiosum fieri triplici ratione. 1. Si salubribus ventis non diffletur. 2. Si putrium ac foetidarum exhalationum inquinamento polluitur, quod è variis locis exurgere potest, stagnis, lacubus, paludibus, strage cadaverum, fodinis &c. & sic utique abundare potest effluviis arsenicalibus, auripigmentalibus &c. quæ tamen non sunt femina astrorum sed exhalationes terrestres, metallicæ &c. Nolim tamen negare omnem malignum Syderum influxum præter aeris mutationem (quæ morbus causatur) occultâ quadam vi absque qualitatum primarum excessu malignitatem sæpe generantem, de qua re prolixè differenter Riverium vid. *l. 17. cap. 1. prax. 3.* Dicunt aerem vitiosum fieri si primæ qualitates excedant, quas Sennert. *Consens. & Dissens. c. 8.* non immeritò validissimas esse ait. Si igitur magna contingat temporis mutatio excedentibus primis qualitatibus, atque diutius duret, aer facilè talem labem contrahere potest, quæ purpuræ portas aperiat, præfertim humidus tanquam genitor putredinis.

§. XXV.

Pravus victus quod omnis generis morbis foris patientes reddat nemo fanè negaverit. Sic secale, triticum, hordeum & aliæ fruges vel ex prava anni constitutione corrupti, vel diutius asservati ut qualitatem quandam putredinosam acquirant, ut in obsidionibus sæpe contingit ratione graduum corruptionis & temperamentorum mox petechias, mox alias malignas imo ipsam pestem generant. Fructus quoque fugaces ad cruditates humoresque putridos generandos etiam multum possunt contribuere.

§. XXVI.

Motus & nimius & deficiens petechiarum causa esse potest ; hîc enim calor non eventilatus, effluvia retinentur hinc impuritates paulatim cumulantur ; Illic humores vitiosi in corpore latentes, sæpe in actum deducuntur.

§. XXVII.

Idem dicendum de somno & vigiliis nam juxta 2. aph. 3. si modum excefferint malum.

§. XXVIII.

Evidentior est excernendorum retentio & retinendorum excretio, quorum alterum cruditates auget, alterum vires exhaurit & corpus maximè imbecille reddit.

§. XXIX.

Animi affectus immoderati, quomodo corpus exagitant, notissimum est. Præ ceteris tamen notandus venit metus aut timor, qui solus grassante præsertim feбри ad contagium communicandum sufficit. Paracelsus hic omnem Vim Phantasiæ adscribit, & putat hanc efficacius ipso aere infecto in nos operari. Sed insufficiens est ista sententia, nullam enim phantasia in hisce determinatam actionem habet, hinc dicamus metum istud causari, quatenus spiritus introrsum revocat & vires adeò frangit ut postmodum veneno resistere nequeant. Sæpe fit ut semina jam intus abscondita sint, sed ob vigorem spirituum non potuerint in actum deduci quod demum contingit viribus per metum exhaustis.

§. XXX.

§. XXX.

Causarum denique agmen concludunt mediatae remotiores praeter naturales, suntque pleuritis, angina, peripneumonia aliarumque partium inflammationes malignae, quae saepe petechias praecedunt, traducta ea parte affecta ad totum corpus maligna qualitate. Interdum febril. intemperiei a causa sua etiamsi non maligna inductae, malignitatis semina adveniunt, etenim teste Willisio *de febr. c. 19. crebra observatione constat, tempore quo febris epidemia grassatur, alias quocunque modo ortas in ipsam migrare.*

§. XXXI.

Venio ad dignotionem quae sicuti in caeteris malignis ita & hic admodum incerta & fallax est, praesertim ab initio, adeo ut nullum pathognomonicum signum adduci queat. Fatentur enim Medici etiam Argo occulationes se ab insidiosissimo hoc hoste saepissime deceptos esse. In principio enim, uti dictum saepe omnia secura videntur, pulsus bonus Urina sanorum similis, supervenientibus paulo post clarissimis malignitatis signis, hoste aperto Marte agente. Nec semper eadem adsunt signa, alii enim aliis vexantur symptomatibus.

§.XXXII.

Unde verò tanta symptomatum diversitas sit non immerito quaeritur? Chymici ad qualitates suas jam arsenicales, jam auripigmentales confugiunt, putantes eas omnes ejusmodi affectionem specificè determinare, & negari nequit cuilibet suum virus specificum esse. Cum

enim illa deleteria veneni qualitas non semper eadem sit, sed interdum pesti maximè similis, & omninò contagiosa, interdum metus pernicipiei & contagii absit, satis apparet specificà quadam ratione petechias à petechiis differre, quas qualitates si quis cum Spagyricis Antimoniales &c. nominare velit, cum eo non litigabimus. Major tamen diversitatis ratio à cujuslibet temperamento & viribus desumenda, ut & à loco ubi materia corruptionis & putredinis initium sumit Itidem à contagio mediatè vel immediatè communicato. vid. *supra* §. 21.

§. XXXIII.

Si igitur ullum malignitatis signum appareat, suspecta omnia habeantur ne nobis imponat febris, uti monet Sennert. de febr. Malignitatis autem indicium est, si præter febris morem symptomata sint vehementia utpote:

1. Subita & inexpectata virium dejectio, non tam à calore ingenti Spiritus vitales subito dissipante, quàm à veneno cordi & Spiritibus infesto orta.

2. Pulsus debilis & inæqualis ob causas prædictas, frequens præterea, ut quicquid valori decedit, celeritate compensetur. Quò major malignitas eò minor & frequentior pulsus.

3. Febris ut plurimum mitior ab initio, brevi tamen temporis tractu accensis particulis sulphureis magnum interdum sanguinis incendium sequitur.

4. Inquietudo & anxietas quàm fieri puto à particulis sanguinis coagulati dum in cordis sinus deferuntur, ibique stagnant adeoque Syncopen & lipothymias comites sæpe habent.

5. Tum

5. Tum verò certissimum signum habemus cum ejusmodi particulæ coagulatae ad extimam cutim protrusæ, ibidem sub forma morsuum pulicum apparent.

6. Si hæc lues spiritus animales quoque inficit, non mirum est si exinde magnæ anomalix sequantur, ut sopores, artuum tremores, deliria, motus convulsivi &c.

7. De reliquis symptomatibus benignioribus febribus communibus nihil dicam, v. gr. de nausea, vomitu, siti inexplibili, lingua sicca, aspera nigra, &c. partim ab humoribus acribus, partim à fuliginibus calidis & siccis orientibus.

8. Ante omnia attendendum an ejusmodi febres grassentur, tuncque contagii metus signum non ultimum præbet; & notatum jam fuit ex Willisio, si febris epidemia grassetur, aliàs quocunque modo ortas in ipsam migrare. In prædicto tractu Eiderstadiensi, si petechiæ grassentur, puerperæ pleræ, quæ malè affectæ, iisdem corripuntur.

§. XXXIV.

Signis distinctivis multis non est opus, addam tamen quædam. A morsibus pulicum distinguuntur, quia nulum morsus vestigium apparet; ab aliis maculis ex. gr. scorbuticis, lentigine &c. distinguuntur figurâ, magnitudine, feбри.

§.XXXV.

Ratione prognoseos tota spes in viribus consistit, nullum enim ab aliis certum indicium desumere licet. Sic maculæ copiosæ æquè malæ sunt ac paucæ, illæ materiæ

copiam significant, hæ sæpissimè debilitatem Naturæ. Sic æquè pravum est, si citò appareant quàm si tardius ; hoc enim si fit delitescunt in corpore , alioque materia viam affectat ad caput, ad cor &c. juxta Sennertum, aut Natura adeo imbecillis est ut expulsionem moliri nequeat. Illud si fit, vehementiam malignitatis & copiam materiæ manifestè arguit. Quæ tamen septimo die erumpunt pro Semicriticis adeoque bonis habentur, præsentibus aliis signis bonis. Quoad colorem rubræ pro tutissimis habentur, citrinæ vel cineritiæ pro malis, lividæ, puniceæ, virides, nigræ pro pessimis , ut & si eodem tempore versicolores existant uti notat Jonston. *l. 2. tit. 7. c. 2. art. 3. p. 3.*

Ut breve dicam, Effatum Senis Coi 2. aph. 19. hic maximè locum habet: *Morborum sc. acutorum (multo potius eorum qui malignitatem conjunctam habent) non omnino sunt certa mortis & salutis predictiones.*

§. XXXVI.

In Curatione duplicem respectum febris nempe & malignitatis omnes Medici urgent. In malignitate iterum considerandum an ab aere & contagio sit , an à pravo humorum apparatu ; Si illud, statim ad alexipharmaca & sudorifera confugiendum esse monet Sennertus. Quia verò contagium non eodem modo sese multiplicat uti supra §. 21. dictum , hinc regulæ huic exceptionem adjungendam putarem , nempe si mediante aere communicatur, vomitoria sudoriferis præmittenda esse, rationem vide loc. cit. Ut verò ordine procedam ex triplici præsidiorum fonte Chirurgico nempe Pharmaceutico & diætetico
pro

pro viribus exponam quomodo & quibus indicationibus satisfaciendum sit.

§.XXXVII.

In fonte Chirurgico occurrit 1. Venæ Sectio, quæ ratione febris suaderi posset, nisi malignitas contrarium indicaret. A phlebotomia nihilominus inchoat Riverius, etiam prævalente malignâ & venenatâ qualitate ; in qua tamen minori copia mittendum dicit, Sin febris major sit malignitate, sanguinem non solum copiosè mittendum putat, sed iterandam Venæ Sectionem. Quod quidem in Gallia facile quis imitari posset, nostri verò Germani talem sanguinis profusionem non sustinent. Si quis tamen deperditione hujus vitæ thesauri delectetur, is ante 4. diem secet venam, postea enim nequaquam id faciendum plurimi suadent Practici. Memini quidem cum Erfordiæ studiorum gratia commorarer Medicum quendam felicissimum virgini cuidam maculis jam abunde apparentibus venæ sectionem svasisse, quâ celebratâ, subito omnes disparuere maculæ ægraque sanitati sine aliorum usu ex templo fuit restituta. Postea verò didici apparere aliquando in aliis affectibus citra febrem malignam maculas, petechiis similes, sed à diversissima causa productas, à sanguinis scilicet nimia tenuitate ; dum ille à calore agitur extracapillares venas in cutim effunditur ibique diversos colores assumit. Prædictæ virgini id contigisse puto, quis enim unica hac falce & malignitatem & febrem amputatam fuisse crederet.

§.XXXVIII.

Non possum quin monitum Willisii hîc in medium
pro-

proferam qui experientiam hîc potissimam medendi rationem suppeditare ait : cum enim hæ febres (sunt ejus verba) primo grassantur singuli ferè singula tentant remedia & ex eorum successibus unà collatis facilè ediscitur quali demum methodo innitendum erit donec ultimò crebro tentamine seu transeuntium vestigiis via quasi regia & lata ad hujusmodi affectuum rationem teritur , variisque observationibus monitisque munita. Ad hanc Willisii legem si Venæ Sectio multis prodesset, nec ego ab ea abhorrerem , aliàs sudoriferis & Alexipharmacis primum locum relicturus. Ne cui absona videatur prædicta sententia, ille consideret, quod jam dictum est, non omnes febres petechiales ejusdem Naturæ esse, sed insigniter inter se differre. *Quare nec iisdem semper curari volet remediis, ac futuris, si qua Deo volente erunt, seculis morbi caci & maligni nascentur, petechiis insignes, qui medentium ingenia exercere ac imperitorum credulitatem apprimè ludere possint ; uti loquitur Neucranz. de purp. c. 10.*

§.XXXIX.

Post Venæ Sectionem revulsiones vulgo dicta suadent per cucurbitulas, ut malignitas illa ad peripheriam & partes remotiores retrahatur. Possunt eæ scapulis & dorso, brachiis & pedibus applicari. Zac. Lusit. Obs. 13. l. 5. prax. adm. scarificatas propè inguina & axillas admotas commendat. Si malignitas magna sit, scarificationem rejiciunt, aut levissimam duntaxat permittunt. Quidam etiam ad vesicatoria deveniunt ob prædictam causam ut & frictiones. Quæ omnia tamen apud nos raro in usu sunt.

In fonte pharmaceutico occurrunt; Purgantia, quæ ab omnibus ferè rejiciuntur, ob metum retrocessionis & fluxus colliquativi mortis plerumque in hisce febribus prodromi. Aut subsistendum fuerit in laxantibus & lenitivis. Ego, si nausea & oris amaritudo mihi redundantiam humorum pravorum in ventriculo indicarent sine metu sequens aut similia præscriberem:

Recip. decoct. Tamarind. unc. tres, dum adhuc calet inf. rhab. drachm. semis. Santal. citrin. Scrupul. j. stent per noctem manè exprim. add. mann. cum aceto irror. Unc. semis. Syr. de ros. sicc. drachm. vj. M. f. haustus.

Vel Recip. Cristall. Tartari drachm. semis, rhab. elect. Scrup. j. Nitri Antimon. Scrupul. semis M. f. p. unica vice sumendus.

Sin prædicta symptomata abessent, alvusq; occlusa urgeret Clysteribus illi satisfacerem. eg.

Recip. decoct. flor. & fruct. unc. viii. adde ol. rut. viol. à unc. semis, Elect. lenit. unc. j. Nitricum Antimonio fixat, drachm. sem, vitell ov. num. j. M. f. Clyster.

§. XLI.

Vomitoria Frider. Hoffmannus in meth. l. i. c. 9. Si maligni humores in ventriculo stabulentur, statim ab initio adhibita, antequam totam massam venenato inficiant fermento, summe proficua esse ait. Hartm. quoque in praxi Chym. exsertis verbis dicit in febribus malignis curan-

dis non posse feliciorem modum inveniri, quàm qui à vomitione incipit. Inter ea autem excellunt. Oxyfacch. emet. A. Salæ Syrup. emet. ZW. Tartarus emet. Mynf.

Recip. Aq. card. ben. unciam unam cum semiss. Oxyfacch. emet. A Salæ drachm. vj. D. S. **Brechträncklein auff einmahl.**

Recip. Aq. raph. unc. ij. Syr. emet. drachm. v. M. D.

Recip. Tartari emet. Mynf. gr. iij. D.

§. XLII.

Diaphoretica & sudorifera tum in omnibus febribus exceptis inflammationibus internis, tum præcipuè hic maximè appropriata sunt remedia, sine quibus rarò febris aliqua curatur, sine recidivæ metu.

§. XLIII.

Sudorifera alexi pharmacis miscenda, & mox in principio antequam putredo invalescat, danda esse monet Sennert. Videturque Natura ipsa monstrare viam, dum spontaneo motu ad extima corporis materiam coagulata exterminat at juxta aph. 21. f. 1. *quæ ducenda sunt, eò ducenda quò maximè Natura viam affectat per loca lege Naturæ commoda.* Interea excellunt: pulv. Cæs. rub. Bezoard. Sennert. mixtura f. Spir. & Sal. vol. C. C. confect. de hyac. Spec. liberant sem. card. ben. citri, C. C. phil. Antimon. diaph. &c.

§. XLIV.

Si calor febrilis magnus est nimis fortia non danda, ne major excitetur ebullitio. Emulsio Cratonis à multis magni æstimatur. Recip.

Rec. Semin. Card. ben. drachm. j. fem. citri. drachm. sem.
Napi drachm. j. aq. card. ben. unc. iij. fs. f. l. a.
Emulf. adde Syr. acet. citri unc. fs. M. vel loco
Syrupi sumi possunt rotul. man. Chr. perlat.

Recip. C. C. sine Δ dr. j. bol. armen. terræ sigill. an.
dr. sem. Antimonii diaph. Scrup. j. M. f. pulvis
auff etliche mahl.

Recip. pulvis Bezoart. Sennert spec. de Hyacinth. an.
Scrup. unum Elæosacch. citri Scrup. sem. M.
auff zweymahl.

Recip. pulv, pannon. r. drachm. sem. lap. Bez. orient.
Antimonii diaph. an. Scrupul. sem. M. **auff
zweymahl.**

Si malignitas febre major sit : Recip. aq. theriac. unc. j. ga-
leg. Card. ben. an. unc. i. fs. elect. diascord. drachm. j. Syrup.
è cortic. citri unc. fs. M.

Tinctura itidem bez. bez. minerale, Martiale, So-
lare troch. de viper. &c. ex quibus plures formulæ concin-
nari possunt, quibus hic non opus, in cathedrâ enim mor-
bus hic curatu non est difficilis.

§. XLV.

Bis in die sudandum est manè & vesperi, modo id
vires permittant ; continuandus sudor 1, 2. horas. Per-
actâ sudatione æger bene abstergendus, lintheamina mu-
tanda. Inter sudandum lintheis & aliis integumentis ne
cumuletur nimis, quibusdam enim mortem accelerasse
legitur.

§. XLVI.

Post sudationem Roborantia danda vg. Confect. de hyac. Alk. ut & pro siti restinguenda Julepi simul refrigerantes. Præ omnibus autem toto curationis tempore virium ratio habenda est.

Recip. Aquæ borag. bugl. an. unc. iij. cinnam. cydon. unc. unam, Spir. ros. Scrup. fs. Syr. de rub. id. unc. fs. M.

Recip. decoct. hord. cum C. C. libram jfs. Syr. flor. tunic. de succo ceras. nigr. an. unc. fs. Spiritus vitrioli phil. pro grato acore.

Recip. conf. acetosell. pulp. citri an. unc. j. Spec. de hyac. drachm. j. marg. præp. Scrup. j. Spir. ros. Scrup. j. M. cum Syr. flor. tun. f. l. a Electuarium,

§. XLVII.

Externa multifariam hic possunt adhiberi. Dum pulsui & cordi epithemata applicantur ex aq. carf. meliss. aq. & Aceto ros. Bezoard. addit. p. confort. fruct. rub. id. &c. ad eruptionem macularum promovendam ol. camom. amygd. amar. scorp. addito tantillo Nitri, quibus corpus calidè inungendum, Prædicta itidem epithemata tepida applicentur, ne à frigore retrocedant maculæ.

§. XLIX.

Symptomatibus, quantum possibile, occurrendum. Vigiliis & Dolori capitis emuls. ex sem. 4. frig. pap. nucl. per sic. Aqua ros. nymph. vel oxyrrhod. ex ol. & Aceto ros.

ros. & p. lignirhod. fiant pediluvia ex herb. frig. fol. vit. malv. lact. falic. hyosc. cap. papav. &c. pedibus Sale & Aceto mundatis radices raphani minutim incisæ alligentur & subinde renouentur. Sopor interdum nimius est, veneno spiritus animales Sulphure quodam narcotico inficiente: Ubi Clyster. acres, ligaturæ dolorif. commendantur, plantis pedum ferm. acerrimum, cum sapon. ven. ruta aceto & sale supponatur. Errhina, Sternutatoria leviora, Acetum rutac. naribus admotum &c.

Lingux siccatati & nigredini Aqua semperv. Ros. prun. rob. mor. Nuc. lap. prunell. &c. consulimus.

Reliquorum symptomatum cura ex suo loco petenda, cur enim totam totam ferè Medicinam practicam hic adumbrarem quod necessariò fieri deberet, si omnium symptomatum hinc occurrentium curam proponerem. Alvi tamen fluxus facienda est mentio, hic enim exercitatis-
sima etiam ingenia maximè exercet, dum in dubio res est, an coerceri debeat nec ne. Si enim non coërceatur, vires dejicit, si coërceatur materia venenata non excernitur. Monent hinc practici colliquativum seu vehementem necessariò sistendum esse theriaca, laud. opiato, sudoriferis adstring. v.g. bolo &c. moderatum verò tolerandum & Clysteribus quodammodo moderandum.

§. XLIX.

Supereft fons diæteticus : In quo ratione aëris Ager in loco mediocriter calido, & à frigidi aëris afflatu munito detinendus, cavendum enim ne retrocedant petechiæ, quod facilè fieri posse quotidie experimur ; Hisce retro-
pulsis

pulsis materia maligna coagulata ad partem nobiliorem ruit, febrim quoque auget, si enim pori aperti non sunt, effluvia adusta etiam foras non evaporant, hinc magis magisque sanguis effervesceat febrisque accenditur.

Ratione alimentorum primis diebus danda ptisana, hordeacea, juscula carniū, postea carnes vitulin. pullo- rum, capon &c. concedi possunt. cibi condiendi succo ci- tri, pulveres confortantes admiscendi, si alvus obstructa sit pruna dulcia cum passulis cocta & eorum brodium, si nimis laxa amygd. emulsionem commendarem. Pro potu ordinario sit cerevisia tenuis aut ex decoct. hord. cum C. C. paretur Julepus. A vino abstinendum. Quanquam in acutissimis febribus eo quidam utantur, Hippocr. in fe- bre ardente 2. de morb. f. 61. dari jubet vinosum album. Si quis vino assuetus admodum flagitaret, ego quidem sub poena capitis non prohiberem.

Somnus ratione symptomatum modo provocandus modo impediendus. In augmento tamen satius est plus solito vigilare. De motu nil habeo quod dicam, cum æ- gro satis interdictus sit. De excrementis jam fui sollicitus. Quod ad animi pathemata, nil melius est, quam bono a- nimo esse ægrum & omnem metum abigere. Timor e- nim quid valeat, supra dictum.

Nihil itaque superest quàm ut Deo T. O. M. maximas agam gratias, lectoremque B. adhorter, si quæ minùs com- modè minusque congruè dicta sunt, ea partim humanæ fragilitati ad lapsus pronæ, partim meæ tenuitati, cujus probè mihi conscius sum, maximè autem festinationi ad- scribat; Officii enim spartam vix pauculos dies ad hanc disce-

disceputationem exarandam mihi concessisse ii norunt qui
vitæ meæ conditionem perspectam habent.

COROLLARIA.

I.

Qualitates Fernelio aut ipsismet veteribus occultæ habitæ non dantur.

II.

Quamvis præfracti animi videantur esse , qui negant circularem sanguinis fluxum, argumenta tamen Harvejana ejusdem roboris non sunt, ut refutari nequeant.

III.

III.

Idem in homine est principium vitæ ac mortis.

IV.

Somnus meridianus rejici nequit.

V.

Vini usus in omnibus morbis, imò in ipsis febribus admitti potest.

VI.

Ira sæpissimè remedio est.

F I N I S.